

УДК 631.115.11: 338.43

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ РЕГІОНУ

А.С.МОХНЕНКО – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Процеси інвестиційного забезпечення сільського господарства в умовах ринкової економіки набувають усе більшого значення. Саме вони є основою залучення коштів і створення виробничого потенціалу аграрного сектора економіки. Нагальним завданням постає створення умов активізації інвестиційної діяльності в сільському господарстві та зокрема у фермерських господарствах, розширення та збільшення вкладень в аграрну економіку і на цій основі підвищення ефективності господарювання, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, покращення соціально-економічної ситуації на селі.

Стан вивчення проблеми. В останні роки хоча і стало можливим на законних підставах інвестувати іноземний капітал у нашу економіку, але сучасний інвестиційний клімат в Україні західними інвестиційними інститутами оцінюється менш сприятливим порівняно зі східноєвропейськими державами. Україна по надійності інвестування займає близько 100-у позицію. А список найбільш інвестиційно привабливих країн світу по рейтингу відкривають Люксембург, Швейцарія та США.

Не можна недооцінювати підприємцям і те, що інвестиційна сфера нинішньої України характеризується впливом на неї багатьох негативних факторів.

Завдання і методика досліджень. Завданнями статті є дослідження інвестиційного забезпечення ефективного функціонування фермерських господарств. Методологічною основою досліджень є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів.

Результати досліджень. Ринок інвестицій, особливо іноземних, негативно реагує на всі внутрішньополітичні коливання в Україні. На значні заяви політичних лідерів країни або на їхні практичні дії відразу ж реагує курс твердих валют стосовно гривні, будучи своєрідним барометром, що чуйно відслідковує коливання внутрішньополітичної "непогоди" в Україні. Не сприяє припливу іноземних капіталовкладень у країну і те, що українські колеги пропонують західним підприємцям у багатьох випадках запущені галузі. Інвестори хотіли б вкласти кошти в об'єкти, що принесуть максимальний прибуток у найко-

ротший термін. Тим самим виходить, що найчастіше інвестиційні чекання однієї сторони не збігаються з пропозиціями іншої.

Недостатньо стабільне політичне положення в країні знижувало здатність державних структур піти на ризик і дати потенційним інвесторам необхідні гарантії. Особливо це помітно стосовно сільськогосподарських підприємств, реальне економічне становище яких не дозволяло і не дозволяє вважати їх кредитоспроможними. Ступінь ризику вкладень у цю галузь занадто великий. Усе це робить сільськогосподарське виробництво сферою, погано проникною для вітчизняних фінансових структур і, власне кажучи, закритою для зовнішніх інвестицій.

У такій ситуації відсутність адекватної фінансової політики умовам функціонування сільських товаровиробників стало однією з основних причин різкого зниження обсягів виробництва і зменшення економічного потенціалу агропромислового комплексу.

Характерним для початкового періоду реформ також є відома непослідовність державної політики в області іноземної інвестиційної діяльності, нормативного регулювання інвестиційних процесів.

Немає також ефективних законодавчих механізмів повернення вітчизняного капіталу з-за кордону, у той час як значні суми заощадження українців в іноземній валюті зберігаються на закордонних рахунках у західних банках.

У цьому зв'язку є потреба трансформації закордонних валютних нагромаджень українського населення в інвестиції і стимулювання вкладень цих засобів у національну економіку. Для законодавчого рішення цієї проблеми, на наш погляд, потрібно розглядати українських громадян як іноземних інвесторів, коли вони побажають перевести зі свого закордонного рахунка іноземну валюту як свій внесок у підприємства, що зареєстровані на території України. Подібний статус громадян допоможе таким категоріям юридичних осіб скористатися тими невеликими пільгами, що надані спільним підприємствам.

Тому перелік ознак, яким повинні відповідати українські громадяни, що претендують на одержання статусу іноземного інвестора, варто було б законодавчо розширити. А зараз цей перелік відповідно до Закону про іноземні інвестиції враховує тільки тих громадян, що постійно проживають за рубежом і одержали там статус підприємця. Здається, що зміст коректувань полягає в тому, щоб розглядати закордонне походження інвестора замість іноземного, тобто власник валюти повинен бути визнаним іноземним інвестором. При цьому громадяни України будуть користатися встановленими для іноземних інвесторів правами, гарантіями і пільгами, що допоможе більше залучити до використання в національній економіці фінансових ресурсів із закордонних країн.

Стан і привабливість інвестиційного клімату залежать від сприятливого податкового режиму в приймаючій державі чи регіоні. З метою оптимізації витрат інвестори багатьох країн прагнуть знайти кра-

їну з мінімальними ставками податків. Але прийняті в Україні нормативні документи з питань оподаткування зробили інвестиційний клімат у країні менш привабливим навіть порівняно з країнами ближнього зарубіжжя. Пільги по звільненню від оподаткування, що настільки природні в цивілізованому світі, для інвестора, що з ризиком вкладає свої гроші в підприємницьку справу в незнайомій йому країні, в Україні чомусь не застосовуються. А наявні окремі звільнення від сплати податків, скоріше, винятки з правил.

Відсутність достатньо гнучких систем страхування і гарантування підприємницьких ризиків інвесторів, спеціалізованих страхових компаній, орієнтованих на захист малого бізнесу з іноземними інвестиціями при мінімальних тарифах і податкових пільгах, достатнього страхового захисту підприємців від різних ризиків, гарантійно-заставних фондів усе ще відштовхує багатьох закордонних інвесторів. Затяглося створення мережі спеціалізованих підприємств лізингового обслуговування та франчайзингу. Через відсутність венчурного капіталу приватних підприємств і іноземних інвесторів стримується широкий розвиток інвестиційної підприємницької діяльності науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, виконаних малими підприємствами.

Більш того, існує необхідність активного використання потенціалу малого підприємництва при здійсненні санаційних заходів стосовно підприємств-банкрутів, про непропорційно високі розміри оплати нотаріальних і аудиторських послуг, необхідних для оформлення установчих документів, про зайво тверді вимоги державних органів до підприємців по наданню виробничо-технічних і фінансових зведень. Що стосується збанкрутілих підприємств, то наша думка зводиться до того, щоб на їх основі з залученням інвестицій створити структури малого і середнього бізнесу.

Також хотілося б відзначити настійну потребу прискореного створення організаційно-економічних умов для участі на конкурсній основі суб'єктів малого підприємництва в здійсненні інвестиційної діяльності (можливо, разом з іноземними партнерами) по організації виробництва продукції для державних і регіональних потреб.

Спостерігається поступове поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Одночасно з цим усе помітніше виявляється зацікавленість ділових кіл Європейських держав регіонами України. Закордонні інвестори у своїй інвестиційній політиці змістили акценти з державного на регіональний і місцевий рівень. А якщо врахувати, що збільшення високоєфективних інвестицій є одним з головних передумов економічного підйому країни, то доцільно прискорити вироблення державної політики стосовно регіональних і міжрегіональних інвестицій. Проведення державними органами управління єдиної політики в залученні іноземних інвестицій у регіони в умовах адаптації малого бізнесу до ринкових умов здобуває особливу важливість.

У цьому зв'язку ми хотіли б акцентувати увагу на тому, що робиться і що потрібно зробити на державному і регіональному рівні для того, щоб залучити інвестиції і кредити для малого бізнесу. Для залучення сьогодні закордонних інвесторів до України необхідно в обов'язковому порядку виконання декількох умов. Головне з них – політична стабільність у країні. У цілому вона досягнута. Черга за регіонами. Якщо не буде політичної стабільності в регіонах і в країні в цілому, іноземні інвестиції в нашу країну навряд чи прийдуть. Хоча стабільність регіональна і має другорядне значення, але з досягненням такої спільної стабільності будуть створені всі передумови для відродження інвестиційного бума в Україні. У той же час хочеться відзначити, що 2010 р., швидше за все, не стане роком інвестиційного сплеску. Насамперед тому, що ні законодавство, ні органи виконавчої влади, ні самі підприємці повною мірою не готові сьогодні до того, щоб одержувати кредит і приймати інвестиції. Для цього в найближчий термін необхідно створити умови і механізм інвестування і кредитування в Україні.

Отже, **перше**, що потрібно вирішити найближчим часом, так це підготувати самих підприємців і банки, щоб можна було кредитувати малий бізнес. Практика показує, що сьогодні не всі підприємці, а точніше, абсолютна більшість, не готові скласти гідний бізнес-план, не можуть працювати з банками. І це реальність, з якою стикнулися, залучаючи закордонні кредити. З урахуванням того, що без грамотного бізнес-плану ніякий банк кредитувати не буде, ніяких грошей не дасть, у той же час складання проекту, що вимагає великих витрат, очевидно, що тут без державної підтримки не обійтись і саме тут необхідно навчання підприємців.

Друге. На жаль, багато банків не хочуть, а точніше, навіть не можуть працювати з підприємцями. Виявляється їхня невідповідність до особливої системи і механізму кредитування малого бізнесу. Явно будуть потрібні уповноважені банки, що працювали б з малими підприємствами. Потрібні визначені пільги, система державної гарантії для банків, що кредитують мале підприємництво. Необхідно, щоб банки, які працюють з підприємцями, одержали ліцензії для роботи з малим бізнесом і працювали б під визначеним контролем. Тому потрібна мережа уповноважених банків для залучення кредитних ресурсів на міжнародному фінансовому ринку з метою розподілу між малими підприємствами.

Третє. Необхідно створити державні і регіональні гарантійно-інвестиційні банки по кредитуванню малого бізнесу. При цьому, на наш погляд, одним із засновників банку повинен стати державний чи регіональний фонд підтримки малого підприємництва. Головна задача банку – залучення інвестицій і надання гарантій під кредитні лінії, а не проведення розрахункових операцій. Такий банк повинен бути «грошовим мішком», що зможе під гарантії Уряду і регіонів за-

лучати досить великі фінансові ресурси і направляти їх на кредитування малого бізнесу.

Четверте. Необхідність тісного співробітництва з закордонними фінансовими інститутами, що спеціалізуються в області кредитування малих підприємств. Залучення фінансових засобів у регіони буде здійснюватися тільки під гарантії. Підприємці одержать кредит, коли в них досить майна, земельних ділянок, щоб можна було це закласти. Гарний закон про іпотеку був би дуже корисний. Створення ринку землі і нерухомості допомогло б залучити іноземних інвесторів. А працювати на умовах оренди навряд чи влаштує багатьох інвесторів. Рішення цієї проблеми допоможе розвивати підприємництво.

П'яте. Організація малого бізнесу на основі лізингу. Лізинг є однією з форм інвестиційної активності. Створення лізингових компаній, механізму передачі устаткування в лізинг допоможе одержати підприємцям устаткування в довгострокову оренду й у багатьох випадках дозволить організувати свою справу.

Шосте. Популяризація інвестиційних проектів через систему виставково-ярмаркової діяльності. Наявність у регіонах збірника інвестиційних проектів допоможе підшукати потенційних партнерів. Складність одержання закордонного кредиту чи інвестиції ще й у тому, що в підприємців відсутня інформація з таких питань, куди звертатися; з ким сьогодні можна працювати; де можна одержати відповідні кредити чи знайти інвесторів. І тому результати досліджень, публікації, рекомендації з цієї проблеми повинні бути широко розтиражовані в регіонах, щоб кожен підприємець мав під рукою таку настільну книгу і вона допомогла б йому працювати з інвестиціями.

Виходячи зі сказаного, винятково важливого значення набувають формування і підвищення ролі інвестиційних інститутів регіонів України:

- за прогнозами розвитку міжнародної інвестиційної діяльності і підприємництва;
- по визначенню пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу за участю іноземного капіталу;
- по розробці схеми економічних регуляторів податків, платежів, цінової та кредитної політики, пільг підприємцям і іноземним інвесторам і ін.

У будь-якому випадку, підприємці всіх регіонів з будь-яким інвестиційним кліматом не повинні забувати, що порядок здійснення інвестиційної діяльності має на увазі використання наступних основних принципів:

- добровільності інвестування (означає, що ніхто нікому не зобов'язаний допомагати, якщо цього сам інвестор не захоче);
- захищеності інвестицій і дотримання прав інвесторів (означає, що повинні бути нормативні документи, що захищають інтереси вітчизняних і іноземних інвесторів, а також те, що права суб'єктів інвестиційної діяльності забезпечуються державними гарантіями);

– невтручання будь-кого в інвестиційну діяльність. Тому відносини між суб'єктами інвестиційної діяльності визначаються юридичним документом (договором), що регулює правові, виробничо-економічні взаємини і є їхньою винятковою компетенцією. Тут не допускається втручання ні державних органів, ні фізичних і юридичних осіб.

Оцінюючи можливі шляхи розвитку кредитування сільських підприємств, на наш погляд, найближчим часом варто перейти до надання кредитів на основі оцінки кредитоспроможності позичальників; використання заставних операцій і можливостей гарантійних фондів по кредитуванню малих підприємств регіонів.

Державна підтримка села пільговими кредитами повинна залишитися. Але ці гроші не можуть направлятися, як і раніш, безповоротно.

У цілому державна підтримка села, на наш погляд, повинна проводитися з орієнтацією її на рішення наступних основних задач:

- формування ринкової інфраструктури;
- стимулювання впровадження нових технологій сільськогосподарського виробництва;
- підтримка кооперації на селі;
- кредитна підтримка сільськогосподарських товаровиробників на прийнятних умовах;
- підтримка пріоритетних напрямків розвитку аграрної науки й освіти.

Вихід зі сформованої ситуації, коли ступінь ризику як довгострокових, так і короткострокових вкладень у сільське господарство занадто велика, полягає в рішенні трьох основних взаємопов'язаних проблем:

- створення привабливого інвестиційного клімату в регіонах, особливо для інвестування АПК закордонними і недержавними вітчизняними структурами;
- збільшення рівня фінансування АПК у видатковій частині бюджету країни і доведення не менш 0,5% від дохідної частини регіональних бюджетів на фінансування заходів щодо державної підтримки всього малого підприємництва;
- створення адекватної умовам ринку інфраструктури, орієнтованої на задоволення інтересів сільських підприємств, що забезпечують широкий спектр операцій і послуг.

Для рішення першої проблеми необхідне створення за участю держави державних і регіональних органів, чітке визначення для інвестора правових гарантій і системи страхової структури.

Рішення другої з названих проблем залежить від уряду, законодавців і пов'язано з деяким перерозподілом витрат бюджету і пошуком додаткових джерел формування його дохідної частини.

Рішення третьої проблеми пов'язане з реструктуруванням і розширенням сфер діяльності обслуговуючих АПК підприємств, напри-

клад комерційних банків, що працюють в аграрній сфері. Це рішення могло б передбачити комплекс заходів, що включає в себе:

- розвиток лізингу сільськогосподарської техніки й устаткування;
- формування системи іпотечного кредитування;
- створення системи сезонного кредитування на основі застави продукції;
- розвиток фінансового консалтингу й ін.

Незважаючи на наявні інвестиційні проблеми, незважаючи на те, що обсяг прямих іноземних капіталовкладень в українську економіку, особливо аграрну, залишається незначним, при створенні сприятливого інвестиційного клімату в регіонах закордонні кошти, кредити, технології, машини й устаткування здатні відіграти, хоча і незначну, але визначену роль у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва. Тому потрібно не заперечувати необхідність іноземного економічного сприяння, а набагато вірніше виробити напрями його надання, раціональні технології інвестування і схеми учасників інвестиційної діяльності. Конструктивні зміни в законодавстві створять іноземним і вітчизняним інвесторам привабливі умови для ведення господарської діяльності.

Як показує наявна практика, один із варіантів довгострокового вкладення капіталу в мале підприємство, у т.ч. і сільськогосподарське, може відбуватися по розробленій нами технології і складається з 4 етапів:

1. Визначення напрямів вкладень.

Інвестиції вкладаються в наступні основні напрями:

- упровадження нових технологій, машин і устаткування;
- скорочення витрат і підтримка стабільного рівня виробництва;
- розширення діяльності і збільшення доходів;
- виконання екологічних вимог.

2. Техніко-економічне обґрунтування необхідності вкладення інвестицій має на увазі рішення наступних задач:

- аналіз законодавства в сфері виробництва і споживання;
- визначення інвестиційних можливостей суб'єктів малого підприємства з урахуванням рівня економічного розвитку регіону, району;
- аналіз граничних витрат на здійснення інвестиційного проекту;
- визначення ресурсної і ринкової орієнтації;
- аналіз попиту, пропозиції і конкуренції;

3. Виробничо-технологічна частина і концепція маркетингу інвестиційного проекту:

- розробка виробничої програми і визначення потреб у матеріалах, трудових ресурсах;
- вибір оптимальної виробничої потужності, варіантів технологій, устаткування і ноу-хау;
- придбання повного права на технологію чи спільного володіння;

– створення іміджу підприємства і проникнення на ринок продукції, товарів, послуг;

– оцінка доходів із складанням прогнозів росту чи падіння цін і рівня продажу.

4. Фінансовий аналіз і оцінка інвестицій.

– аналіз проєктованого доходу з урахуванням надійності інформації, значимості витрат і вартості;

– оцінка потреби в довгострокових кредитах, іпотечних судах, лізинговому фінансуванні;

– розрахунок непередбачених матеріально-фінансових витрат і визначення строку окупності, норми прибутку.

Висновки та пропозиції. В умовах скорочення державних інвестицій з державного бюджету, при величезних інвестиційних потребах особливого значення набуває цілеспрямований вихід активних представників малого бізнесу на закордонних і вітчизняних інвесторів. При цьому форми і методи фінансування інвестиційних проєктів для них можуть бути різні.

У цьому зв'язку розроблені схема учасників інвестиційної діяльності і технологія інвестування покликані допомогти підприємцям вирішити конкретні задачі по залученню засобів і участі в процесі створення чи поповнення запасу капіталу за рахунок іноземних і вітчизняних інвестицій. Збільшення високоефективних інвестицій в окремі галузі української економіки є найважливішою передумовою економічного підйому країни і її регіонів, що відповідає проголошеній Президентом Україні інвестиційної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амосов О. Ю. Фермерство як форма, підприємництва в аграрній сфері / О.Ю. Амосов // АгроСвіт. – 2008. – № 8. – С. 4 – 6.
2. Колокольчикова І.В. Сучасний стан розвитку фермерських господарств // Держава та регіони (серія: економіка та підприємництво). – 2002. – №3. – С. 71-74.
3. Макаренко П.М. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності інтегрованих структур АПК / П.М. Макаренко, Н.К. Васильєва // Вісник Полтавської державної аграрної академії / ПДАА. – Полтава, 2005. - Вип. 3. – С. 134 – 137.
4. Мармуль Л.О. Підвищення доходності фермерських господарств / Л.О. Мармуль // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 74 – 77.
5. Селянське (фермерське) господарство // Варналій З.С. Основи підприємництва: навч. посіб. / Варналій З.С. – К.: «Знання-Прес», 2002. – С. 95 – 106.
6. Топіха І.Н. Економіка аграрних підприємств: курс лекцій / І.Н. Топіха; Миколаївський державний аграрний університет. – Миколаїв: Видавничий відділ МДАУ, 2005. – 320 с.